

ЛІТЕРАТУРА

1. ДБН В.2.2-5-97. Будинки і споруди. Захисні споруди цивільної оборони. Держкоммістобудування України. Київ, 1998 – 119 с.
2. СНиП II-II-77* Защитные сооружения гражданской обороны. Госстрой СССР, 1985 – 89 с.
3. Котляревский В.А., Ганушкин В.И., Костин А.А. и др. Убежища гражданской обороны. Конструкции и расчет. – М.: Стройиздат, 1989. – 606 с.
4. Балаганский И.А., Мержиевский Л.А. Действие средств поражения и боеприпасов: Учебник. – Новосибирск: Издательство НГТУ. – 2004. – 408 с.
5. Гельфанд Б.Е., Сильников М.В. Фугасные эффекты взрывов. – СПб.: ООО «Издательство «Полигон», 2002.- 272 с.
6. Демиденко Г.П., Кузьменко Е.П., Орлов П.П. и др. Защита объектов народного хозяйства от оружия массового поражения: Справочник. – К.; Вища школа. – 1989. – 287 с.

УДК 341.3

Климчук Ю.В., канд. юр. наук, ст. викл., УЦЗУ

ФУНКЦІЇ ЦИВІЛЬНОЇ ОБОРОНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

(представлено д-ром техн. наук Комяк В.М.)

В статті здійснюється аналіз діючих норм міжнародного гуманітарного права відносно цивільної оборони, систематизації її функцій і сфери застосування

Постановка проблеми. У статті ідеться про діяльність цивільної оборони під час або в зв'язку зі збройними конфліктами, а також відповідність правових та організаційних засад діяльності МНС України. міжнародним договорам. На жаль, збройні конфлікти залишаються реальністю сучасного світу і повинні враховуватися як окремий об'єкт міжнародно-правового регулювання. У збройних конфліктах останнього десятиліття в Африці, Азії, Європі, на Середньому Сході й у деяких країнах – членах СНД проявилися протиріччя етнічного, релігійного і культурного характеру, відзначені незліченні страждання цивільного населення і без-

Климчук Ю.В.

прецедентний розгул насильства. Міжнародне гуманітарне право, як галузь міжнародного права повинна регулювати міжнародні та внутрішні збройні конфлікти і містить у собі поняття та функції цивільної оборони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Закордонні фахівці, такі як Гассер Х.-П., Кальсховен Ф., Мулинен Ф., Пикте Ж. та ін. достатньо повно проаналізували норми міжнародного гуманітарного права з питань цивільного захисту, але у вітчизняній науці ця проблема висвітлена недостатньо.

Постановка завдання та його вирішення. Безумовно, служби, що здійснюють боротьбу з пожежами, стихійними лихами відомі зі стародавності. Але поняття «цивільна оборона» з'явилося в міжнародних договорах тільки в другій половині ХХ століття. Термін «цивільна оборона» визначає систему заходів щодо захисту й виживання цивільного населення. Завдання цивільної оборони закріплені в I Додатковому Протоколі до Женевських Конвенцій 1949 року, прийнятому на дипломатичній конференції в Женеві в червні 1977р.: Оповіщення, евакуація, надання і влаштування притулків, проведення заходів щодо світломаскування, рятувальні роботи, медична й перша допомога, релігійна допомога, протипожежні заходи, виявлення й позначення небезпечних районів, знезаражування й інші подібні міри, термінове надання помешкання і необхідних речей постраждалим, термінова допомога у відновленні й підтримці порядку в постраждалих районах, термінове відновлення комунальних служб, термінове поховання трупів, допомога в збереженні об'єктів, істотно необхідних для виживання, додаткова діяльність, необхідна для здійснення кожного з вищезгаданих завдань, включаючи планування й організацію, але не обмежувана цим [1, с.255,256].

Прийнято вважати, що комплекс принципів і норм міжнародного гуманітарного права застосовується під час або у зв'язку зі збройними конфліктами [3, с.260]. Представляється, що на початку ХХІ століття значимість норм міжнародного гуманітарного права зростає не тільки у військовий, але й у мирний час. Поява інституту «цивільної оборони» серед норм міжнародного права не випадкова й викликана рядом причин:

- співвідношення втрат комбатантів і нонкомбатантів міняється, у багаточисельних конфліктах у другій половині ХХ століття відсоток цивільних жертв зріс до майже абсолютної цифри - 94%, а кількість біженців - 25 млн. чоловік [4, с.201];

- інші, нетрадиційні форми ведення бойових дій;
- створення й використання нових засобів озброєнь (у т.ч. діючі на психіку, генетику й фізіологію людини);
- можливе використання зброї масового ураження й природного середовища в збройних конфліктах і терористичної діяльності;
- тенденція до зближення війни й тероризму як інструментів досягнення політичних цілей, що виражаються в насильницькій основі, посилення ролі залякування й прагнення до підвищення ефективності нападу шляхом впливу на найбільш доступну мету - цивільні особи й об'єкти [5, с.287,288];
- кількість людських жертв, руйнувань і вплив тероризму на міжнародні відносини й світове співтовариство по своїх масштабах зрівнялися зі збройними конфліктами [2, с.1];
- особиста участь цивільної оборони (МНС) у заходах щодо демілітаризації (у т.ч. ліквідації й утилізації боєприпасів);
- збільшення ймовірності руйнівних наслідків природних і техногенних катастроф.

Правове регулювання діяльності цивільної оборони у внутрішнім законодавстві України має комплексний характер й об'єднує норми різних галузей права (конституційного, кримінального, адміністративного, господарського, фінансового й ін.): Конституція України (254до/96-ВР), Закони України «Про правові основи цивільного захисту»(1859-4), «Про захист населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного й природного характеру»(1809-14), «Про правовий режим надзвичайного стану»(1647-14), «Про аварійно-рятувальні служби»(1281-14), «Про пожежну безпеку»(3745-12), «Про використання ядерної енергії й радіаційну безпеку»(39/95-ВР), «Про забезпечення санітарного й епідеміологічного благополуччя населення»(4004-12), «Про правовий режим території, що піддалася радіоактивному зараженню внаслідок Чорнобильської катастрофи»(791а-12) і інші нормативні акти.

Необхідно зазначити, що українське законодавство передбачає що цивільний захист є системою заходів, які мають за мету запобігання та ліквідації надзвичайних ситуації техногенного, природного та військового характеру [7, с.99].

Таким чином, як міжнародні так і внутрішні норми визначають сферу дії цивільної оборони досить широко як у мирний, так й у воєнний час, а також під час підготовки й здійснення антите-

рористичних операцій (Закон України «Про боротьбу з тероризмом» (638-4)) [7, с.26].

Серед основних цілей міжнародного гуманітарного права особливе місце займають норми спрямовані на захист прав людини, кількісні і якісні обмеження зайвих жертв, страждань і руйнувань. Тому цілком логічно не тільки виділення функцій цивільної оборони, але й надання певних прав і гарантій організаціям і персоналу цивільної оборони:

1. Визначення термінів «персонал, установи, транспорт цивільної оборони» призначені для виконання завдань цивільної оборони [1, с.256].

2. Особливий захист установ і персоналу цивільної оборони [6, с.17,45,59,61,62,86,113].

3. Цивільна оборона може використати відмітні сигнали й має міжнародний загально визнаний відмітний знак: рівносторонній темно-синій трикутник на жовтогарячому тлі. Один з кутів трикутника повинен бути спрямований вертикально нагору, жоден з кутів трикутника не повинен торкатися краю фона, його розміри повинні бути такими як цього вимагають обставини. Знак може освітлюватися або світитися, а також виготовлятися з матеріалів, що дозволяють розрізнити його за допомогою технічних засобів спостереження. [8].

Висновки. Виходячи з вищевикладеного можна зробити наступні висновки:

1. Цивільна оборона є важливим інститутом міжнародного гуманітарного права й відповідно передбачена внутрішнім законодавством України яке не має протиріч із міжнародними нормами.

2. Перед організаціями цивільної оборони стоять гуманітарні завдання. Вони покликані захищати цивільної населення від небезпек і допомогти йому усунути безпосередні наслідки воєнних дій або лиха, а також створити умови, необхідні для його виживання (система оповіщення, евакуація, будівництво притулків, боротьба з пожежами, рятувальні роботи, медичне обслуговування, психологічна допомога, налагодження комунальних служб).

3. У теперешній час сфера застосування цивільної оборони розширюється, оскільки:

- спостерігається зростання ймовірності й руйнівних наслідків природних і техногенних катастроф;

- у сучасних конфліктах кількість цивільних втрат і біженців постійно збільшується;
- негативна тенденція прагнення до підвищення ефективності військового або терористичного нападу шляхом впливу на найбільш доступну мету - цивільні особи й об'єкти;
- можливе використання зброї масового ураження, нових видів озброєнь, природного середовища в збройних конфліктах і терористичних актах;
- участь сил і засобів цивільного захисту (МНС) в антитерористичних операціях і заходах щодо демілітаризації й утилізації зброї й боєприпасів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Женевские конвенции от 12 августа 1949г. и дополнительные протоколы к ним – М.: МККК, 1994. – 320с.
2. Климчук Ю.В. Система принципів міжнародного гуманітарного права: Автореферат дисертації кандидата юридичних наук: 12.00.11/Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого.-Харків, 2003.-20с.
3. Черкес М.Ю. Міжнародне право: Підручник – 4-те видання, випр. і доп. – К.: Знання, 2004. – 292с.
4. Общественный прогресс и современные проблемы защиты мира / В.И. Полурез, А.П. Бутенко и др. – К.: Вища школа, 1987. – 240с.
5. Антипенко В.Ф. Борьба с современным терроризмом: международно-правовые подходы. К.: Юнона – М, 2002.-723 с.
6. Мулинен Ф. Право войны. Руководство для вооруженных сил. – М.: МККК, 1993. – 326с.
7. Законодавство України з питань військової сфери. Збірник законів та інших нормативно-правових актів. Книга друга.-К.: „Азимут - Україна”. – 2005. – 488 с.
8. Основные положения Женевских Конвенций и Протоколов к ним. – М.: МККК, Наука, 1994. – 62 с.